

Наталія Вадимівна ІЗМАЙЛОВА

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, податків і страхової справи,
Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
E-mail: novamarta@ukr.net

Марія Андріївна БУРНІС

Криворізький економічний інститут
ДВНЗ «Криворізький національний університет»
E-mail: burnismasha@mail.ru

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ ГІРНИЧОДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ КРИВОРІЗЬКОГО ЗАЛІЗОРУДНОГО БАСЕЙНУ

Ізмайлова, Н. В. Ефективність використання оборотного капіталу гірничодобувних підприємств Криворізького залізорудного басейну [Текст] / Наталія Вадимівна Ізмайлова, Марія Андріївна Бурніс // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 20. – С. 238-244. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. Сьогодні українські підприємства опинилися в скрутній фінансовій ситуації через політичну кризу, дефіцит фінансових ресурсів, падіння вартості національної валюти, низьку купівельну спроможність суб'єктів господарювання та інші фактори. Зростання обсягів дебіторської заборгованості відбувається на фоні скорочення матеріальних запасів, зменшення обсягів виробництва продукції. Скорочення залишків коштів свідчить не стільки про високий рівень управління грошовими потоками, скільки про гострий дефіцит цих коштів, зумовлений інфляцією, кризою неплатежів, недосконалою податковою політикою. Вагомим резервом у напрямку покращення діяльності підприємств є підвищення ефективності використання оборотного капіталу, який займає значну питому вагу в структурі активів підприємства.

Мета. На основі оцінки ефективності використання оборотного капіталу гірничодобувних підприємств до початку та під час економічної кризи в Україні, розроблення системи управління оборотним капіталом, реалізація якої буде сприяти підвищенню прибутковості підприємств у посткризовий період.

Метод (методологія). У роботі використовувались методи і прийоми загальноекономічного та фінансового аналізу, зокрема горизонтальний та вертикальний аналіз; аналіз відносних показників; порівняльний (просторовий) аналіз, графічне відображення інформації.

Результати. Отримані в процесі дослідження практичні результати вирішують завдання, що поставлене – розробка пропозицій щодо підвищення ефективності використання оборотного капіталу гірничодобувних підприємств Криворізького залізорудного басейну, на фінансовий стан яких негативно вплинула політична криза в Україні.

Ключові слова: оборотний капітал; управління; запаси; грошові кошти; дебіторська заборгованість; аналіз; оптимізація; гірничо-металургійний комплекс.

Nataliya Vadymivna IZMAILOVA

PhD in Economics,
Associate Professor,
Department of Finance, Taxes and Insurance Business,
Kryvyi Rih Economic Institute
SHEI "Kryvyi Rih National University"
E-mail: novamarta@ukr.net

Maria Andriivna BURNIS

Kryvyi Rih Economic Institute
SHEI "Kryvyi Rih National University"
E-mail: burnismasha@mail.ru

EFFICIENCY OF WORKING CAPITAL USE OF MINING ENTERPRISES OF KRYVBAS

Abstract

Introduction. Today Ukrainian enterprises find themselves in a difficult financial situation due to the political crisis, lack of financial resources, the decline of the national currency, low purchasing power entities and other factors. Growth in the volume of receivables takes place on the basis of reduction of material stocks, reduction of production volumes. Reduction of balances testifies not that much the high level of cash flows management as of the acute shortage of funds caused by inflation, non-payments crisis, imperfect tax policy. A significant reserve towards improvement of enterprises becomes the increase of the efficiency of working capital, which holds a significant share in the assets of the company.

Purpose. On the basis of the assessment of efficiency of working capital of mining enterprises before and during the economic crisis in Ukraine, it is important to develop management system of working capital. Its implementation will increase the profitability of companies in the post-crisis period.

The method (methodology). We used methods and techniques of general economic and financial analysis, including horizontal and vertical analysis; analysis ratios; comparative (spatial) analysis, graphic display of information.

Results. The practical results that are obtained during the study solve the problems that have been set. We mean the development of proposals for improving the efficiency of working capital mining companies of Kryvbas, the financial situation of which has been negatively affected by the political crisis in Ukraine.

Keywords: working capital; management; supplies; cash; receivables; analysis; optimization; mining and metallurgical complex.

JEL classification: P120

Вступ

Гірничо-металургійний комплекс є базовою галуззю народного господарства України, ефективна діяльність якої дає змогу поповнювати доходну частину бюджетів. До початку кризи 2014 року ГМК забезпечував майже 50 % валютних надходжень в Україну, зайнятість понад 600 тисяч робітників. Перспективною метою розвитку є створення збалансованої галузі, орієнтованої на виробництво конкурентоспроможної продукції, з вирішенням екологічних та соціальних проблем. Необхідно знизити енергоємність металопродукції, підвищити її конкурентоспроможність, а також поліпшити екологічні умови виготовлення. Не менш актуальними для підприємств ГМК є вирішення поточних питань, особливо щодо управління оборотним капіталом. Від стану та розміщення оборотного капіталу, правильного вибору джерел його фінансування на підприємстві залежить його фінансова стійкість. Обґрунтованість та дієвість фінансових рішень в умовах економічної та політичної кризи значною мірою залежать від якості фінансово-аналітичних розрахунків, своєчасності прийняття управлінських рішень щодо підвищення ефективності використання оборотного капіталу, з урахуванням зовнішніх та внутрішніх загроз порушення стабільності фінансового стану.

Мета та завдання статті

Метою дослідження визначено: використання оборотного капіталу гірничодобувних підприємств до початку та під час економічної кризи в Україні на основі оцінки ефективності, розроблення системи управління ним, реалізація якої буде сприяти підвищенню прибутковості підприємств у посткризовий період. Досягнення мети передбачається шляхом вирішення наступних задач: порівняльного аналізу

Виклад основного матеріалу дослідження

Визначену проблему досить давно і успішно вивчають вітчизняні науковці та економісти всього світу (І. О. Бланк, М. Д. Білик, Є. Брігхем, А. Гропеллі, В. В. Ковальов, Е. Нікбахт, А. М. Поддєрьогін, О. О. Терещенко), адже в умовах постійних змін в зовнішньому середовищі та впровадження нових підходів до використання оборотного капіталу господарюючих суб'єктів це питання завжди залишається актуальним для подальших досліджень, постійно з'являються нові фактори, дію яких необхідно вивчати та оптимізувати діяльність під їх впливом. Особливо це стосується підприємств ГМК. Основні види продукції ГМК – залізорудний концентрат, агломерат і окатиші, кокс, вогнетриви, чавун, сталь, прокат чорних металів, труби й феросплави. За даними об'єднання металургійних підприємств «Металургпром», металургія України за підсумками 2014 року наростила збитки (негативний фінансовий результат до оподаткування порівняно із 2013 зріс на 48 %, або на 4,7 млрд грн – до 14,5 млрд грн). Обсяг реалізації продукції в натуральному вираженні за вказаний період знизився на 15 %, а ціни на прокат чорних металів у середньому зросли на 30 % (у гривневому еквіваленті), що дозволило отримати прибуток від операційної діяльності на суму 6,9 млрд грн. Водночас через втрати від курсової різниці під час переоцінки валютних позикових коштів та відсотків за ними отримано негативний фінансовий результат. [1] За даними об'єднання, чистий дохід (виручка) підприємств від реалізації продукції за 2014 рік зріс на 19 % і склав 139 млрд грн. Рентабельність операційної діяльності за 2014 рік становить 4,91 % проти «мінус» 4,95 % за 2013 рік.

На більшості металургійних підприємств ГМК досі не було проведено корінної реконструкції. Головні проблеми, які мають системне значення для розвитку ГМК, – високий ступінь зношування основних фондів і невідповідність технічного рівня українського металургійного виробництва світовому. Зниження світових цін на металопродукцію в II півріччі 2014 року привело до того, що зараз українські меткомбінати не можуть конкурувати з іншими сталеливарними компаніями. Раніше про проведення модернізації заявляли практично всі українські металургійні підприємства. Так найбільший меткомбінат України «АрселорМіттал-Кривий Ріг» збирався інвестувати \$2 млрд на збільшення виробничих потужностей з 7 млн т до 12 млн т сталі в рік. Індустріальний союз Донбасу – \$2 млрд в Алчевський меткомбінат (на збільшення потужностей у два рази – до 7,5 млн т сталі в рік) і \$1 млрд у Дніпровський меткомбінат ім. Дзержинського (на 45 % – до 6 млн т). А меткомбінат Запоріжсталь – \$1,7 млрд (з 4,5 млн т до 5,5 млн т у рік). Найбільш капіталомістку програму представила група Метінвест – \$15 млрд [2].

Порівняльний аналіз проведено серед гірничо-видобувних підприємств Криворізького залізорудного басейну. Це підприємства: ПАТ «Південний ГЗК», ПАТ «Інгулецький ГЗК», ПАТ «Північний ГЗК» та ПАТ «Центральний ГЗК». Залізорудний концентрат є основною сировиною для виробництва продукції підприємств металургійної промисловості, тому його виробництво орієнтується безпосередньо на потреби металургів. Розглядаючи ринок залізорудної сировини необхідно брати до уваги якісні показники продукції та географічне розташування виробників. Якісні показники залізорудної сировини усіх виробників на регіональному ринку незначно відрізняються, тобто споживачі можуть вільно перейти від споживання продукції одного постачальника на споживання продукції іншого виробника. Знаходження українських та російських виробників залізорудної сировини в єдиному географічному регіоні обумовлює постачання на металургійні підприємства товарної продукції не лише підприємствами країни-споживача, але й інших країн. Відсутність транспортних та митних бар'єрів сприяють формуванню умов здорової конкуренції між виробниками.

Головними чинниками, які безпосередньо або опосередковано впливали на конкурентоспроможність гірничо-видобувних підприємств на залізорудному ринку, були такі: високий ступінь конкуренції на ринку ЗРС; значний вплив світових тенденцій на світовому ринку ЗРС на регіональний ринок; різна якість продукції; ринкова ціна та постійне виконання договірних домовленостей з поставок продукції. Цінова політика будується на знаходженні компромісу між виробниками ЗРС та їх споживачами з урахуванням усіх вищезазначених факторів [3].

Аналіз проводився з використанням звітності зазначених підприємств, звітів про фінансові результати за 2012-2013 роки.

На ПАТ «Південний ГЗК» рентабельність діяльності протягом 2012-2013 років зростає, але показники нижчі, ніж середні по галузі, а саме 26,22-35,86 % відповідно. Найвищу рентабельність продукції (відношення чистого прибутку до чистої виручки від реалізації) у 2012-2013 роках мало підприємство – лідер галузі – ПАТ «Інгулецький ГЗК» – 47,7-45,5 %, але у 2013 році прибуток та рентабельність скоротились. Друге за рейтингом – ПАТ «Північний ГЗК» – 31-33 %. Середня рентабельність майна по галузі складала 30 % у 2012 році та 35,5 % – у 2013. Найнижчий показник рентабельності діяльності на ПАТ «Центральний ГЗК». Причина – невисокий рівень чистого прибутку. У 2013 році ситуація на

підприємстві покращилась. Розмір чистого прибутку всіх підприємств (крім Інгулецького ГЗК) збільшився, зросли і показники рентабельності. Загалом по галузі середній показник оборотності оборотних активів у 2012 році (табл. 3) складав 395 дні, а у 2013 – 167 днів. Оборотність прискорила через зростання виручки від реалізації продукції у передкризовому 2013 році.

Таблиця 1. Фінансові показники гірничодобувних підприємств

Фінансові результати, тис. грн	2012 р.	2013 р.	Темп зростання, %
<i>ПАТ «Центральний ГЗК»</i>			
Чиста виручка від реалізації	4879935	5672952	116
Чистий прибуток	761185	1572006	207
Оборотні активи	3057790	2274344	74
Дебіторська заборгованість товарна	2236170	1278911	57
Кредиторська заборгованість товарна	393486	338343	86
Поточні зобов'язання	3680975	520818	14
<i>ПАТ «Інгулецький ГЗК»</i>			
Чиста виручка від реалізації	9986708	10352257	104
Чистий прибуток	4767728	4712644	99
Оборотні активи	12263894	17185530	140
Дебіторська заборгованість товарна	10673720	16580244	155
Кредиторська заборгованість товарна	4064420	4169093	103
Поточні зобов'язання	7665827	5442889	71
<i>ПАТ «Північний ГЗК»</i>			
Чиста виручка від реалізації	11465839	13345344	116
Чистий прибуток	3546347	4441638	125
Оборотні активи	9068126	10325003	114
Дебіторська заборгованість товарна	5893436	8491872	144
Кредиторська заборгованість товарна	1929569	2299622	119
Поточні зобов'язання	7347223	2495390	34
<i>ПАТ «Південний ГЗК»</i>			
Чиста виручка від реалізації	8238930	9203258	112
Чистий прибуток	2160307	3300449	153
Оборотні активи	11849854	14984806	126
Дебіторська заборгованість товарна	3132296	6614239	211
Кредиторська заборгованість товарна	289921	203667	70
Поточні зобов'язання	571767	475324	83

Таблиця 2. Показники рентабельності гірничодобувних підприємств

Показник, %	2012 р.	2013 р.	Відхилення	Позиція / до середнього
<i>ПАТ «Центральний ГЗК»</i>				
<i>рентабельність діяльності</i>	15,60	27,71	+12,11	4 /менше
<i>ПАТ «Інгулецький ГЗК»</i>				
<i>рентабельність діяльності</i>	47,74	45,52	-2,22	1 /більше
<i>ПАТ «Північний ГЗК»</i>				
<i>рентабельність діяльності</i>	30,93	33,28	+2,35	2 /більше
<i>ПАТ «Південний ГЗК»</i>				
<i>рентабельність діяльності</i>	26,22	35,86	+9,64	3 /менше
середній показник				
<i>рентабельність діяльності</i>	30,12	35,59	+5,47	

ПАТ «Південний ГЗК» опинився на четвертому місці за рівнем швидкості обороту поточних активів, причому остання у 2013 році уповільнилась порівняно з 2012 роком. На третьому місці за рівнем швидкості обороту поточних активів у 2012-2013 роках ПАТ «Інгулецький ГЗК», відповідно по роках – 548 та 454 дні. Найкращу швидкість обороту поточних активів у 2012-2013 роках мало підприємство

ПАТ «Центральний ГЗК», відповідно по роках – 225 та 144 дні. Другим за швидкістю перетворення поточних активів у грошову форму було підприємство ПАТ «Північний ГЗК», його показники протягом 2012-2013 років залишились стабільними. Тривалість обороту оборотних активів складала приблизно 280 днів. Але необхідно врахувати той факт, що показник швидкості обороту оборотних активів складається з часткових показників обороту компонентів оборотних активів, зокрема: дебіторської заборгованості, запасів та грошових коштів. Тому необхідно розглянути чинники, які вплинули на швидкість та динаміку оборотності оборотних активів.

Таблиця 3. Показники оборотності оборотних активів та заборгованості

Показник, днів	2012 р.	2013 р.	Відхилення	Позиція в галузі в 2012 р.	Позиція в галузі в 2013 р.
ПАТ «Центральний ГЗК»					
<i>оборотність оборотних активів</i>	225,58	144,33	-81,25	1	1
<i>оборотність ДЗ та товари</i>	164,97	81,16	-83,81	2	1
<i>оборотність КЗ за товари</i>	29,03	21,47	-7,56	2	2
ПАТ «Інгулецький ГЗК»					
<i>оборотність оборотних активів</i>	548,53	454,02	-94,50	4	3
<i>оборотність ДЗ та товари</i>	384,77	576,58	+191,81	4	4
<i>оборотність КЗ за товари</i>	146,51	144,98	-1,53	4	4
ПАТ «Північний ГЗК»					
<i>оборотність оборотних активів</i>	284,72	278,52	-6,19	2	2
<i>оборотність ДЗ та товари</i>	185,04	229,07	+44,03	3	2
<i>оборотність КЗ за товари</i>	60,58	62,03	+1,45	3	3
ПАТ «Південний ГЗК»					
<i>оборотність оборотних активів</i>	517,78	586,15	+68,38	3	4
<i>оборотність ДЗ та товари</i>	136,87	258,73	+121,86	1	3
<i>оборотність КЗ за товари</i>	12,67	7,97	-4,70	1	1
середній показник					
<i>оборотність оборотних активів</i>	394,15	167,09	-227,06		
<i>оборотність ДЗ та товари</i>	217,91	164,43	-53,47		
<i>оборотність КЗ за товари</i>	62,20	229,92	+167,72		

Оборотність дебіторської заборгованості (швидкість перетворення дебіторських рахунків за товарну продукцію ГЗК у грошові кошти на рахунку підприємства) загалом по галузі у 2012 році відбувалась за 218 днів, а у 2013 році – за 165 днів. Тобто оборотність товарної дебіторської заборгованості прискорилась на 54 дні. Найкращу оборотність дебіторської заборгованості у 2012 році мало підприємство ПАТ «Південний ГЗК». Низький показник оборотності всіх оборотних активів цього підприємства пояснюється дуже значним розміром готівкових грошових коштів, які знаходяться на рахунках підприємства, що не зовсім ефективно в умовах кризи та інфляції. Найшвидша оборотність дебіторської заборгованості у 2013 році спостерігалась на базовому підприємстві – 81 день. На другій позиції за показником оборотності дебіторських боргів знаходився ПАТ «Центральний ГЗК», на третій – ПАТ «Південний ГЗК». Найповільніше дебіторська заборгованість оберталась на ПАТ «Інгулецький ГЗК». На всіх підприємствах, крім ПАТ «Центральний ГЗК», оборотність дебіторської заборгованості уповільнилась.

Розрахунки показали, що загалом по галузі у 2012 році оборотність кредиторської заборгованості складала 62 дні, що менше, ніж оборотність дебіторської заборгованості (212 днів). Це не вигідно для підприємств, затримка повернення боргів дебіторів призводила до необхідності залучення позикових коштів для забезпечення власної ліквідності. Протягом 2013 року ситуація різко змінилась. Оборотність кредиторських боргів уповільнилась до 164 днів і практично дорівнювала швидкості обороту дебіторських боргів – 167 днів. Тобто до початку кризи 2014 року спостерігалось балансування термінів погашення дебіторських та кредиторських боргів, що позитивно відображалось на ліквідності гірничодобувних підприємств Криворізького залізничного басейну.

На першому місці за рівнем ліквідності був ПАТ «Південний ГЗК». На підприємстві до початку кризи був надлишок грошових коштів, котрі планувалось вкласти в інвестиційні проекти. На другій та третій позиції знаходились ПАТ «Інгулецький ГЗК» та ПАТ «Північний ГЗК», їх показники сягали норми та були

стабільними. Найгірший показник постерігався у ПАТ «Центральний ГЗК» на період 2012 року, вже у 2013 бачимо значне покращення та нормалізацію коефіцієнтів.

Більшу частину минулого десятиліття гірничодобувний сектор орієнтувався, головним чином, на збільшення обсягів виробництва. Однак негативні тенденції на світовому ринку залізорудної сировини та в металургії протягом останніх років, безумовно, позначилися на українських підприємствах гірничо-металургійного комплексу. Стрімке падіння цін, викликане уповільненим зростанням і зменшенням попиту в Китаї, а також економічною невизначеністю в євросоні, змінило умови роботи для всіх підприємств галузі. У результаті на першому місці за важливістю для гірничодобувних підприємств країни є питання підвищення конкурентоспроможності через зниження витрат, поліпшення якісних показників продукції, а також жорстка дисципліна в межах реалізації збутової політики.

Таблиця 4. Показники стану оборотного капіталу гірничодобувних підприємств

Показник, днів	2012 р.	2013 р.	Відхилення	Позиція в галузі в 2012 р.	Позиція в галузі в 2013 р.
ПАТ «Центральний ГЗК»					
<i>розмір ВОК</i>	-623185,00	1753526,00	+2 376 711,00	4	4
<i>к-т маневрування</i>	-0,20	0,77	+0,97	4	2
<i>к-т поточної ліквідності</i>	0,83	4,37	+3,54	4	2
ПАТ «Інгулецький ГЗК»					
<i>розмір ВОК</i>	4598067,00	11742641,00	+7 144 574,00	2	2
<i>к-т маневрування</i>	0,37	0,68	+0,31	2	4
<i>к-т поточної ліквідності</i>	1,60	3,16	+1,56	2	4
ПАТ «Північний ГЗК»					
<i>розмір ВОК</i>	1720903,00	7829613,00	+6 108 710,00	3	3
<i>к-т маневрування</i>	0,19	0,76	+0,57	3	3
<i>к-т поточної ліквідності</i>	1,23	4,14	+2,90	3	3
ПАТ "Південний ГЗК"					
<i>розмір ВОК</i>	11278087,00	14509482,00	+3 231 395,00	1	1
<i>к-т маневрування</i>	0,95	0,97	+0,02	1	1
<i>к-т поточної ліквідності</i>	20,72	31,53	+10,80	1	1
середній показник					
<i>розмір ВОК</i>	4243468,00	3374050,67	-869 417,33		
<i>к-т маневрування</i>	0,33	0,36	+0,04		
<i>к-т поточної ліквідності</i>	6,10	10,80	+4,70		

Висновки та перспективи подальших розвідок

Незважаючи на деякі позитивні моменти, отримані значення підтверджують необхідність підвищення ефективності використання оборотного капіталу в посткризових умовах. Гірничодобувна галузь промисловості має стратегічне значення для сталого розвитку економіки та забезпечення національної безпеки України. Основним напрямком роботи комбінатів можна вважати розширення ринків збуту через завоювання нових ринків та посилення позицій у Європі. У зв'язку з цим плануються наступні заходи: оптимізація виробничих процесів з метою зниження собівартості продукції як безумовний чинник зростання конкурентоспроможності продукції; підвищення якісних характеристик продукції; освоєння випуску інших видів сировини, що дозволить диверсифікувати ринок ЗРС і збільшити частку комбінату в постачаннях як на внутрішній ринок, так і на експорт; укладання контрактів зі споживачами, де основними постачальниками є підприємства «великої трійки» (Vale (Бразилія), BHP Billiton та Rio Tinto (Австралія)); ведення збутової політики на умовах відвертості і прозорості з дотриманням термінів постачання, якісних характеристик та інших умов договору; застосування різних форм розрахунків за відвантажену продукцію для створення привабливих фінансових умов для споживачів.

Список літератури

1. Інтернет-джерело. Металургпром. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://metallurgprom.org/>.
2. Інтернет-джерело. Укррудпром. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrrudprom.ua/>.

-
3. Інтернет-джерело. Сміда. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua>.
 4. Метинвест объявляет финансовые результаты за 2014 / Метинвест.: Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.metinvestholding.com/ru/press/news/show/6902>.

References

1. Metalurhprom. (2015). Retrieved from: <http://metallurgprom.org/>.
2. Ukrudprom. (2015). Retrieved from: <http://www.ukrudprom.ua/>.
3. Smida. (2015). Retrieved from: <http://smida.gov.ua>.
4. Metynvest obyavlyayet fynansovye rezul'taty za 2014. (2015). Retrieved from: Rezhym dostupu: <http://www.metinvestholding.com/ru/press/news/show/6902>.

Стаття надійшла до редакції 12.05.2015 р.